

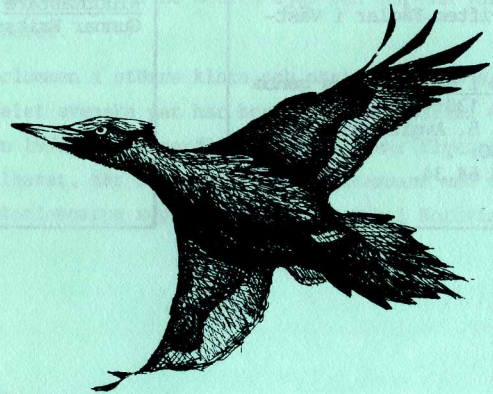
Frövi Fågelklubb

PANDION

1990:2 ÅRG. 6

TIDSKRIFT FÖR FÅGELINTRESSERADE

UTKOMMER ÅRLIGEN MED 3 NUMMER (APRIL, AUGUSTI, DECEMBER). VERKSAMHETSOMRÅDE
ÄR LINDESBERGS KOMMUN.

Medlemsblad för Frövi Fågelklubb.

Styrelseordförande: Johnny Tegin, Pl 16B, 710 40 Frövi. Tel 0581-31563

Kassör: Bo Dahlström, Ullersäter, 710 40 Frövi. Tel 0581-32213

Medlemskap i FFK erhålles genom att betala 30:- på postgiro 484 16 67 - 1. Ungdomar 4-16 år betalar 15:-. Familjemedlem 5:-

Redaktion:

Mats Andersson, Hagabergsliden 4
711 31 Lindesberg. Tel L/16274

Jan-Erik Malmstigen, Skomakarg.6
710 40 Frövi. Tel L/30252

Klubblokal:

IOGT/NTO-lokalen, Blixterboda.

Medlemskap i VOF erhålles genom att betala 50:- på postgiro 10 654 - 2. Medlemmar erhåller medlemskriften Fåglar i Västmanland.

Medlemskap i SOF erhålles genom att betala 130:- på postgiro 19 94 99 - 5. Avgift tom 20 år (junior) 80:-.
Tel 08-662 64 34.

Adressändring anmäler du till:
Jan-Erik Malmstigen eller
Lennart Sandberg, Tallbacksg.3
710 40 Frövi. Tel L/31573

Undrar du kring exkursioner?
Johnny Tegin. tel 0581-31563

Fågelrapporter skickas till:
Mats Andersson eller
Jan-Erik Malmstigen
Adress: se redaktion

Vad finns att köpa genom FFK
Kom på möten eller ring Johnny
Tegin, tel 0581-31563

Klubbmästare
Gunnar Eriksson, tel 0581-31045

Omslagsbild: Spillkråka, teckning Jonas Lundin

STORLOMMEN I LINDESBERGS KN

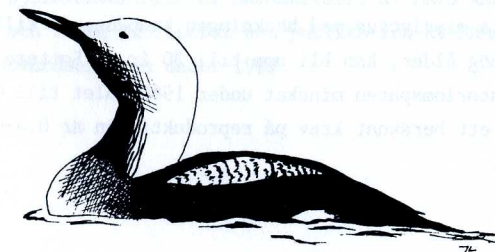
MATS ANDERSSON

INLEDNING

Storlommen är i likhet med övriga lommar helt anpassad till ett liv i vatten. Den långa strömlinjeformade kroppen med benen placerade långt bak betyder utomordentlig skicklighet att röra sig och dyka i vatten. Den extrema anpassningen medför emellertid svårigheter att förflytta sig på land. Boet läggs därför så nära vattenytan som möjligt, så att lommen måste hasa sig till och från vattnet en kort sträcka.

Storlommens föda består huvudsakligen av fisk. Utseendet och det ändamålsenliga uppträdandet har medfört att storlommen är en mycket effektiv fiskare. Lommens teknik är att dyka och förfölja fisken under vattnet. En storlom kan utan svårighet dyka ända ner till 20 meters djup och den kan vara under vattenytan upp till två minuter.

I Sverige häckar storlommen i större klara och näringsfattiga sjöar i så gott som hela landet. Antalet svenska par har beräknats vara mellan 4000 och 7000 (Nilsson & Pettersson 1978). Våra nordligaste storlommar flyttar till Svarta havet och östra Medelhavet, där de övervintrar tillsammans med sibiriska fåglar. De sydsvenska storlommarna uppehåller sig däremot i Nordvästeuropa under

vintern tillsammans med norska lommar (Alerstam 1982).

Eftersom storlommen till största delen lever av fisk under häckningstiden kan den pågående försurningen av våra sjöar vara ett hot mot artens framtida existens. Näringstillgången minskar i takt med utarmningen av fiskfaunan. Dessutom kan försurningen medföra att vissa metaller, som annars är kemiskt bundna, kommer i omlopp i näringskedjorna och ger upphov till störningar i fortplantningsmekanismen hos lommar.

Emellertid förbättras sikten i försurade vatten på grund av utfällning av humusämnen. Detta gör att en dykande fågel som storlommen lättare kan se fisken, under förutsättning dock att det finns någon fisk kvar i sjön.

Ytterligare ett stort hot mot storlommens ungprouktion är den mänskliga störning i form av diverse fritidsutnyttjande av sjöarna. Storlommen är särskilt känslig för störning och boet lämnas på långt håll när t ex en båt närmar sig. Ett övergivet lombo är då mycket utsatt för plundring av predatorer.

I sjön Sottern i Närke har effekterna av friluftslivets störning på häckande storlommar studerats (Pettersson 1985). Resultat från den studien visade på ett samband mellan mänsklig störning och låg häckningsframgång. Det fanns också ett statistiskt samband mellan regniga majmånader och hög reproduktion för storlommen i sjön. Det betydde även att ju fler klara dagar i maj desto sämre häckningsframgång. Vädrets samband med antal kläckta ungar förklarades alltså med att högre aktivitet från friluftslivet råder under soliga och regnfattiga majmånader.

Tiden hur länge ett lombo kunde ligga övergivet innan det plundrades varierade stort i Sottern. Flera bon klarade timplånga störningar medan andra snabbt rövades av kråkor. Storlommen är dock aggressiv vid boet och kan driva bort exempelvis kråkor och till och med mink. Från Sörmogen i Lindesbergs kommun finns omvitnat hur en storlom anfaller och dödar en unge av kanadagås (Ramberg 1986).

Att storlommen ofta misslyckas med häckningen kompenseras till viss del av att arten uppnår hög ålder, kan bli upp till 30 år. I Sottern har dock reproduktionen för storlomsparen minskat under 1980-talet till 0,24 flygga ungar per par och ett beräknat krav på reproduktionen är 0,4-0,5 ungar/par (Pettersson 1989).

FÖREKOMSTEN I LINDESBERGS KOMMUN 1987 -1989

Material och metod

Uppgifterna om storlommens förekomst i Lindesbergs kommun har främst hämtats från den sjöinventering som Frövi Fågelklubb genomförde åren 1987 - 1989. Sjöinventeringen utfördes under 1987 och 1988 och slutfördes 1989. Sammanlagt besöktes 261 sjöar och målsättningen var att de skulle besökas under tre perioder. Besöksperioderna var 1. (15.5-15.6), 2. (16.6-15.7) och 3. (16.7-15.8). För de största sjöarna gällde dock att tre besök inte var tillräckligt för att betrakta dessa som färdiginventerade och upp till åtta besök gjordes i de sjöarna.

Vid inventeringstillfället avspanades hela sjön från en eller flera utsiktspunkter, eller avspanades sjön från stränderna så att ingen del undgick bevakning. De större sjöarna och sjöar med rik växtlighet och/eller öar krävde taxering från båt eller kanot, vilket också var fallet i flera sjöar (t ex Råsvälen, Väringen, Sörmogen och Usken).

Inventeringsmetoden för storlommen var räkning av par kompletterad med observation av ungpullar eller bon. Vid utvärderingen av antal par har krävts att par setts under perioderna 1 och 2. Det är möjligt att metoden medfört en underskattning av beståndet och i så fall är antalet par ett minimum. Så har t ex observationer av ensamma fåglar inte bedömts vara häckning. Det finns därför i materialet ett flertal sjöar där ensamma lommar har observerats i lämpliga miljöer, under häckningstid, utan att dessa registrerades som ett häckande par.

Det finns således vissa brister i inventeringsmetoden och hade uppgiften gällt att enbart inventera storlom skulle troligen annan metod använts, vilket kanske inneburit fler konstaterade par. Ändock bedöms effektiviteten i denna inventering som hög. Faktum är att vi aldrig tidigare haft rapporter eller kännedom om så många storlomspår i kommunen som efter sjöinventeringen.

Resultatet från sjöinventeringen är sammanställt av Mats Andersson och Jan-Erik Malmstigen och finns publicerat som publikation av Länsstyrelsen i Örebro län, Miljövärdsheten under 1990.

Resultat

Totalt fanns 58 häckande par i 39 sjöar. Samtliga par med ett undantag häckade i oligotrofa klarvattensjöar. Ett par häckade i en dystrof brunfärgad sjö. Storlommen häckade i en tredjedel av kommunens samtliga oligotrofa sjöar. Samtliga häckningslokaler redovisas i fig 1. och tabell 1.

Talrikast häckade storlommen i sjön Glien med sina 6 par. I Oppäsen häckade 4 par och i Norrmogen 3 par. Två par häckade i ytterligare nio sjöar (Aspen, Björken, Lilla Korslången, Långvattnet, Rösjön, Stora Klotensjön, Sörmogen, Usken samt Vede vågssjön).

Storleken på häckningssjöarna var enligt följande:

Storlek (ha)

<10	10-100	>100	
6	19	14	Summa: 39 sjöar

De sjöar som hyste två par eller fler var nästan alla över 100 hektar. Undantaget var Rösjön (46 ha, 2 par) och Björken (81 ha, 2 par). Gemensamt för sjöarna som hade fler än ett storlomspär var även att de var belägna i skogsbygd utan bebyggelse eller så fanns öar i större utsträckning.

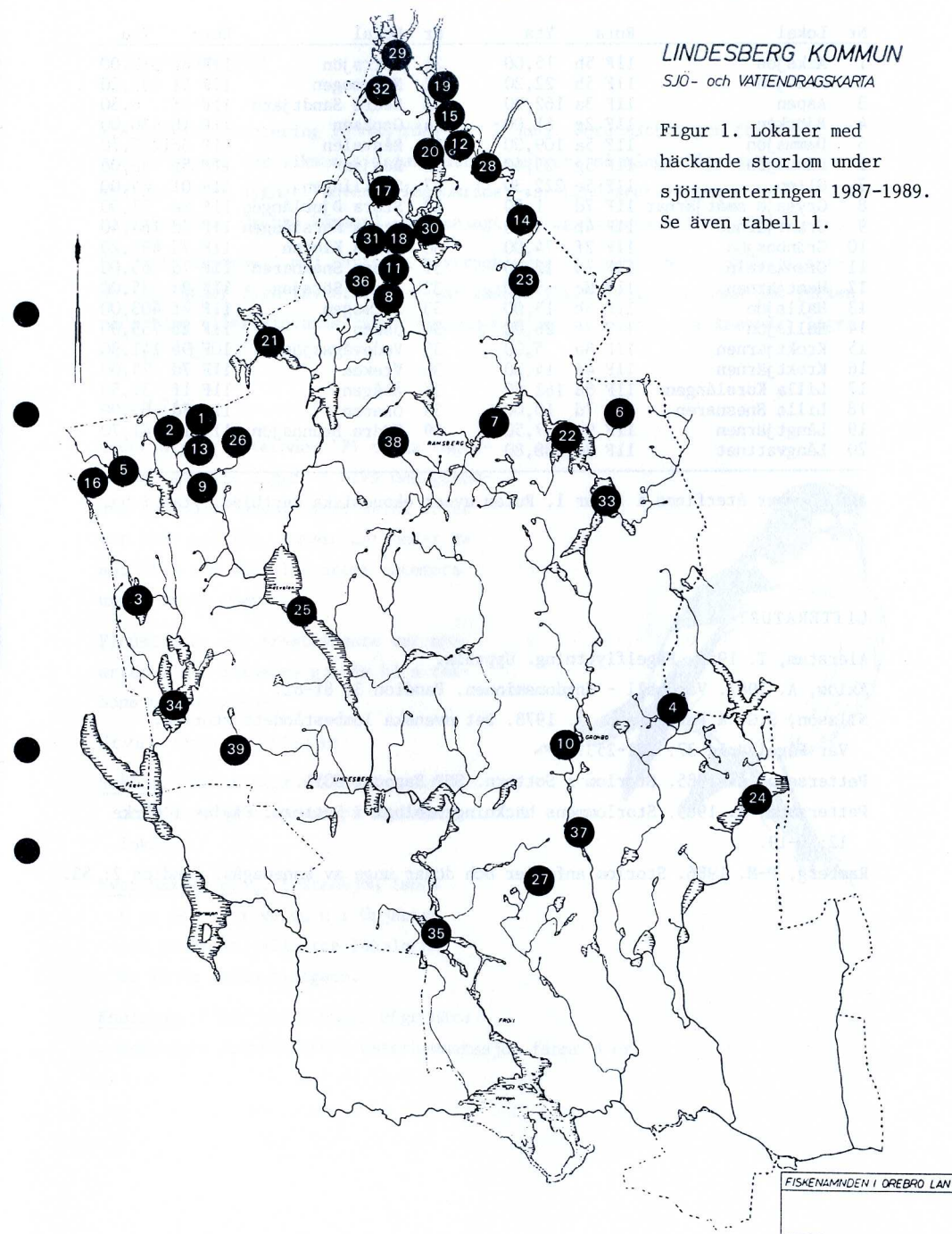
I kommunens största sjö, Råsvalen, fanns endast ett par. Storlommen har i Råsvalen svårt att finna lugna häckningsplatser, mycket beroende på avsaknaden av lämpliga öar och lommarna är då hänvisade till uddar där ofta bebyggelse finns vilket medför störning. Däremot utnyttjas sjön av fiskande storlommar. Liknande problem med fritidsbebyggelse har storlommen i Väringen som trots stor rikedom på till synes lämpliga häckningsöar saknar häckande storlommar. I äldre tider var den däremot vanligare i Väringen med häckningsfynd från t ex Vagnhäll under 1940-talet (Eklöv 1987).

Storlomspopulationen i Lindesbergs kommun är i stort koncentrerad till de norra och nordvästra delarna. Dessa områden är relativt ostörda med få bebyggelse vid sjöarna vilket är positivt för storlommarna. I Klotenområdet finns en tät storlomsstam trots att ett flitigt fritidsfiske bedrivs i området. Fisket är dock mest koncentrerat till de mindre tjärnarna. Då är störningen troligen större från kanotister, som ofta finns i framför allt sjösystemet Långvattnet - Stora Korslången. Detta vattensystem hyser troligen endast en bråkdel av det optimala antal par som skulle kunna finnas.

LINDESBERG KOMMUN

SJÖ- och VATTENDRAGSKARTA

Figur 1. Lokaler med häckande storlom under sjöinventeringen 1987-1989. Se även tabell 1.

Tabell 1. Lokaler med häckande storlom under sjöinventeringen 1987-1989.

Nr	Lokal	Ruta	Yta	Nr	Lokal	Ruta	Yta
1	Acksjön	11F 5b	15,00	21	Norr sjön	11F 6c	318,00
2	Andsjön	11F 5b	22,20	22	Norrmogen	11F 5f	496,00
3	Aspen	11F 3a	162,20	23	Nedre Sandtjärn	11F 7f	6,30
4	Björkèn	11F 2g	81,00	24	Oppäsen	11F 1h	430,00
5	Dammsjön	11F 5a	109,00	25	Råsvalen	11F 3c	1237,70
6	Dammsjön	11F 5g	25,60	26	Rösjön	11F 5b	46,00
7	Glien	11F 5e	222,30	27	Skillingen	11F 0f	64,00
8	Gryssjö småtjärnar	11F 7d	1,50	28	Stora Djurlången	11F 8e	77,00
9	Gräntjärnen	11F 4b	9,50	29	Stora Korslången	11F 9d	164,40
10	Grönbosjön	11F 2f	74,00	30	Stora Kloten	11F 7d	498,20
11	Gränkaveln	11F 7d	12,20	31	Stora Snesnaren	11F 7d	63,00
12	Hemtjärnen	11F 8e	5,00	32	Stora Sörsjön	11F 9d	25,00
13	Hällsjön	11F 5b	15,00	33	Sörmogen	11F 4f	403,00
14	Hällsjön	11F 7f	26,00	34	Usken	11F 2b	735,00
15	Kroktjärnen	11F 8e	5,00	35	Vedevågssjön	10F 9e	141,80
16	Kroktjärnen	11F 4a	14,80	36	Vreken	11F 7d	25,00
17	Lilla Korslången	11F 8d	162,50	37	Åbågen	11F 1f	31,50
18	Lilla Snesnaren	11F 7d	10,00	38	Ösaren	11F 5d	69,00
19	Långtjärnen	11F 9e	7,50	39	Södra Brunnsjön	11F 1b	41,70
20	Långvattnet	11F 8e	188,80				

Anm. Nummer återfinns i figur 1. Rutan avser ekonomiska kartblad, ytan i ha.

LITTERATUR:

Alerstam, T. 1982. Fågelflyttning. Uppsala.

Eklöw, A. 1987. Vagnhäll - Ungdomsminnen. Pandion 3: 81-82.

Nilsson, S.G. & Pettersson, Å. 1978. Det svenska lombeståndets storlek.

Vår Fågelvärld 37: 251-253.

Pettersson, Å. 1985. Storlom i Sottern. SNV Rapport 3011.

Pettersson, Å. 1989. Storlommens häckningsbiologi i Sottern. Fåglar i Närke 12: 6-19.

Ramberg, P-M. 1986. Storlom anfaller och dödar unge av kanadagås. Pandion 2: 52.

DYGNSINVENTERINGEN 1990

MATS ANDERSSON

Årets dygnsinventering genomfördes 1 - 2 juni. Förutsättningen för denna sjätte årgång var liksom tidigare att registrera så många fågelarter som möjligt under dygnet. Inventeringsområdet var Lindesbergs kommun (inklusive Ervalla, Örebro kommun). Sammanlagt deltog 13 personer i 7 lag.

De sista dagarna i maj växte en högtrycksrygg till och vädret stabiliserade sig. Under dygnsinventeringen var vädret fördenskull gynnsamt med varken nederbörd eller störande vind. Temperaturen under natten var knappast lägre än +10 ° C.

RESULTAT

Under dygnet noterades 121 olika fågelarter. Antalet ligger i nivå med genomsnittet under åren, flest antal arter var 1989 med 129. Sammanlagt under de sex åren har dock 149 arter noterats under detta dygn.

Flodsångare och trastsångare var nya arter i år. Saknades gjorde bl a rörhöna och bergfink.

Urval från artlistan:

Smålom. Fem ex sågs i Råsvalen 2.6

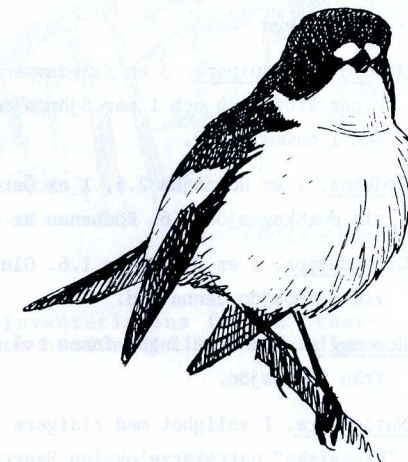
och dessutom observerad på häckningslokal.

Svarthakedopping. I Gransjön fanns

6 ex och 1 ex vardera i Ötjärnen och Hökasjön. Alla tre lokalerna är kända sedan tidigare.

Knölsvan. 1 par med 6 ungar sågs nära

Vedevåg i Bohrsån och i Österhammarssjön fanns 3 ex.

Bläsand. En hane sågs i Morskogasjön 2.6.

Skedand. Ett par fanns i Morskogasjön 2.6 och i Sjömosjön sågs två hanar den 1.6. Skedanden har under dygnsinventeringen tidigare endast observerats 1986.

Brun kärrhök. Ett par Hagaberg, Varingen, en hane Gällingen och en hane vid Österhammarssjön 2.6. Brunhöken tycks etablerad i kommunen som årlig häckfågel med några par.

Lärkfalk. En fågel sågs under jakt i centrala Lindesberg 1.6.

Småfläckig sumphöna. Endast hörd i Hökasjön den 2.6.

Kornknarr. För tredje året i rad hörs kornknarren under dygnsinventeringen. Det är även tredje gången vid Albäcksåns utflöde i Råsvalen, som tydligen blivit en säker lokal för arten. Dessutom hördes en kornknarr vid Morskogasjön 2.6.

Sothöna. Ett ex observerad vid vardera Morskogasjön och Albäcksån, Råsvalen. Sothönan fortsätter att vara ovanlig och rapporter mottages av alla individer som ses.

Mindre strandpipare. 3 ex Sligdammen, Stripa, 2 ex Hagabergs reningsverk, Frövi, 2 par Frövifors och 1 par Sjömosjön. I stort samma lokaler som förra året och i samma antal.

Rödbena. 1 ex Hökasjön 2.6, 1 ex Österhammarssjön 2.6 och spelande fåglar vid Morskogasjön 2.6. Rödbenan är observerad samtliga års dygnsinventeringar.

Gluttsnäppa. 1 ex Sjömosjön 1.6. Gluttsnäppan observerades även förra året vid Sjömosjön denna tid.

Hornuggla. Vid Vesslingby fanns två mattiggande ungar, dessutom rapporterad från Sjömosjön.

Nattskärre. I enlighet med tidigare år endast rapporterad från den numera "klassiska" nattskärrelokalen Svarttjärnsvägen. I år fanns minst 4 spelande.

Näktergal. Näktergalen fortsätter att expandera i kommunen och allt fler noteras norr om kärnområdet runt Österhammarssjön med omnejd. Flera av deltagarna i dygnsinventeringen rapporterar om fler näktergalar än tidigare år. Vid Morskogasjön, där för övrigt arten knappt tidigare är observerad, hördes inte mindre än 3 sjungande fåglar. Lika många fanns vid Sjömosjön och vid Österhammarssjön satt två sjungande näktergalar. Vid Albäcksån hördes en fågel liksom vid Hagaberg, Frövi. Dessutom på ytterligare lokaler där arten brukar uppträda, dock företrädesvis södra kommundelen i anslutning till Arbogaån.

Gräshoppsångare. Vid Västvalla-Sjömo hördes 7 ex och vid Österhammarssjön hördes 3 ex. Dessutom enstaka fåglar på ett flertal lokaler.

Flodsångare. 1 ex hördes vid Hagaberg, Frövi 1.6. Första fyndet under dygnsinventeringen.

Trastsångare. 1 ex hördes vid Storå badplats 1-2.6. Första fyndet under dygnsinventeringen, därtill fynd nummer 5 i kommunen.

Hämpling. Ett par vid Frövifors bruk är enda observationen.

Stenknäck. 1 sjungande Sjömosjön.

Ortolansparv. Vid Västvalla-Sjömoområdet hördes en fågel.

Stenskvätta. Vid Frövifors bruk, vedgården fanns minst 5 ex. Stenskvättan tillhör de arter som i våra trakter kraftigt minskat i antal under senare år.

Dygnsinventeringens första trastsångare hördes vid Storå badplats.

Ortolansparv. Noterad i trakten av Sjömosjön.

Deltagare i årets Dygnsinventering var: Magnus Köpman-Thomas Everlid-Patrik Rhönstad, Christer Eriksson-Kjell Mattson, Andreas Sandberg-Jerker Porat, Bo Dahlström-Magnus Dahlström, Lennart Sandberg-Adam Sandberg, Per Jacobsson, Mats Andersson.

INVENTERING AV DVÄRGBECKASIN

27 APRIL 1990

JAN-ERIK MALMSTIGEN

I Pandion nr 1 1987 skriver Hans Ljungkvist om dvärgbeckasinens uppträdande i Lindesbergstrakten 1975-1986. Till och med 1986 finns endast fem lokaler i kommunen med rapporter om spelande fåglar. År 1988 tillkom så ytterligare en lokal, Sörängarna intill Råsvalen där en spelande beckasin hördes den 12 maj.

Artikeln ovan avslutas med en listning av 18 tänkbara dvärgbeckasinlokaler för vårfynd i kommunens östra delar. Utgångspunkten var vårspelande dvärgbeckasiners biotopval (våta gungflyn med starr, fräken och vitmossor) i sydvästra Småland. För att testa Hans Ljungkvists spekulationer beslutades av vi våren 1990 skulle ordna en dvärgbeckasinkväll med folk på så många lokaler som vi hade resurser till.

Valet föll på den 27 april med 29 april som reservdag. Respektive lokal skulle vara "besatt" senast 21.30. Om ingen dvärgbeckasin hörts inom en timma, dvs kl 22.30 var det fritt fram att lämna lokalen. Totalt 18 lokaler besöktes denna kväll (läge se karta), utöver de traditionella lokalerna som tex Dammsjön bland annat sex lokaler från Ljungkvists lista.

Vädret

på kvällen varierade något från lokal till lokal. Några tyckte det var ganska blåsigt och kallt medan andra (framförallt från lokalerna längre norröver) hade bättre yttre förutsättningar. Vid min lokal, fd Innansjön (nr 5) var det nästan mulet och några plusgrader. Vinden som kom från norr var till en början måttlig men tilltog något efter kl 22.

Resultatet

blev överraskande positivt. På inte mindre än fem lokaler hördes spelande dvärgbeckasin denna kväll, fyra av dessa på de sex från Ljungkvists lista. Samtliga lokaler var nya. Överraskande var dessutom att spelet överensstämde så väl i tiden från de olika lokalerna. Totalt hördes 15 spel från de fem lokalerna (mellan 21.40 till 22.10). Cirka 12 av dessa ägde rum inom loppet av 15 minuter (21.45 - 22.00). Se även under respektive lokal.

LINDESBERG KOMMUN

Lokaler som besöktes
den 27 april 1990

☆ = lokaler där dvärg-
beckasiner hördes.

